

PANÍ SMRT

VZPOMÍNKY
STALINOVY ODSTŘELOVAČKY
LJUDMILA PAVLIČENKOVÁ

Předmluva Martin Pegler

Mladá fronta

Paní smrt

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Ljudmila Pavličenková

Paní smrt – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

PANÍ SMRT

VZPOMÍNKY
STALINOVY ODSŤRELOVAČKY

LJUDMILA PAVLIČENKOVÁ

Hrdinka Sovětského svazu, starší poručice Ljudmila Pavličenková, Moskva, 1944. (*Státní muzeum hrdinné obrany a osvobození Sevastopolu*)

PANÍ SMRT

VZPOMÍNKY STALINOVY ODSTŘELOVAČKY

LJUDMILA PAVLIČENKOVÁ

Předmluva Martin Pegler

arma & musae

Mladá fronta

Přeložil Jiří Hutečka

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form, or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise) without the prior written permission of the publisher. Any person who does any unauthorized act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

Copyright © Alla Igorevna Begunova, 2015

Foreword copyright © Martin Pegler, 2018

Translation © Jiří Hutečka, 2019

ISBN 978-80-204-4749-4 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5641-0 ePub

ISBN 978-80-204-5643-4 Mobi

ISBN 978-80-204-5642-7 PDF

OBSAH

Předmluva	
(Martin Pegler)	9
Redakční poznámka k ruskému vydání	
(A. I. Begunovová)	16
Tovární zdi	19
Jestli zítra začne válka...	31
Od Prutu k Dněstru	44
Ohnivá hranice	62
Bitva o Tatarku	94
Přes moře	109
Legendární Sevastopol	123
Lesními stezkami	142
Druhá ofenziva	167
Souboj	185
Na Bezejmenném návrší	206
Jaro roku 1942	218
Zpráva od velitele armády	241
Moskevské hvězdy	253
Mise do Washingtonu	274
„My darling“	296
Ostrov v oceánu	323
„Soudruh Stalin nám nařídil...“	345
Na vedlejší koleji	359

PŘEDMLUVA¹

Martin Pegler

Tato kniha vzpomínek je zcela výjimečným počinem v jinak velmi bohaté literatuře věnované odstřelovačům. Jde totiž o první text z pera ženy – frontové odstřelovačky. Ljudmila Michaljovna Pavličenkova navíc nebyla jen jednou z mnoha – s 309 oficiálně potvrzenými zásahy byla nejúspěšnější ženou-odstřelovačkou všech dob. Oficiálně potvrzené zásahy jsou přitom pouze takové, jež jsou svědecky doloženy. Podobně jako v případě mnoha jiných odstřelovačů však i Ljudmila Pavličenkova dosáhla většiny zásahů během útočných akcí, kdy nebylo ani praktické, ani bezpečné pečlivě zaznamenávat okolnosti každého výstřelu. Její reálné skóre proto zůstane navždy neznámé s tím, že číslo 500 není v daných podmínkách nijak nepravděpodobné.

Její paměti jsou přímou odpovědí na často neoprávněnou kritiku, stejně jako na řadu nepřesných a nepodložených informací týkajících se osoby autorky. Především se jedná o náznaky, že odstřelovačkou vůbec nebyla a celý její příběh je produktem propagandistické mašinérie Rudé armády. Častá snaha Sovětů oslavit hrdinské činy jednotlivců přirozeně generovala řadu mýtů, ale v případě Pavličenkové – stejně jako u jejího kolegy

1 Autory poznámek pod čarou jsou redaktorka ruského vydání A. I. Begunová, konzultanti anglického překladu John Walter, Martin Pegler a David Forema, resp. překladatel českého vydání Jiří Hutečka (v tom případě vždy označeno jako pozn. překl.).

odstřelovače Vasilije Grigorieviče Zajceva – byly mýty pevně ukotveny v realitě. Je vlastně ironií, že nebýt slávy, o niž ani jeden z nich nestál a která jim zařídila stažení z frontové linie, by oba nejspíše zůstali jen jedním z dlouhé řady jmen na některém z válečných památníků. Životnost sovětského odstřelovače byla obvykle minimální – u Stalingradu vydrželi nováčci naživu v průměru dva týdny. Čím déle však člověk přežil, tím byl lepší a tím větší šanci na přežití měl, alespoň do jisté míry. Ve válce a ve frontovém nasazení především však platí nelítostný zákon klesajících výnosů – bojové vyčerpání, prostá fyzická únava a snižující se ochota pokračovat v boji si vybírají neúprosnou daň, kterou nevyváží žádné zkušenosti a která s sebou nese množící se chyby. Život odstřelovače se příliš nelišil od života stíhacího pilota, neboť i ten mohl snadno skončit kvůli jediné drobné chybě. Druhou šanci dostal jen málokdo.

Ne, že by Ljudmila Pavličenkova měla od počátku tušení, že je jí souzena kariéra, která jí vynese přezdívku „Paní smrt“, setkání se Stalinem, nejvyšší vyznamenání udělovaná Sovětským svazem, a nadto i cestu do Spojených států, Kanady a západní Evropy. Podobně jako desetitisíce dalších mladých Rusů i ona očekávala, že před ní leží práce v sovětském komunistickém systému. Coby inteligentní žena by pravděpodobně skončila jako nižší úřednice a pomalu by stoupala v rámci stranické hierarchie. Život jí však změnilo seznámení s malorážkou TOZ-8 ráže .22. Tato subtilní puška, mimo Rusko vesměs neznámá, se vyráběla v desetitisícových sériích a masově se používala ve střeleckých spolcích a k lovu drobné zvěře. Byla levná, spolehlivá, přesná a jednalo se často o zbraň, s níž se lidé v Sovětském svazu učili střílet. Jak se ukázalo, Pavličenkova byla od přírody nadána ideální kombinací vlastností dobrého střelce – dobrou koordinací ruky a oka, svalovou pevností, ostrým zrakem a nekonečnou trpělivostí. Měla však také další, mnohem zlověstnější talent, který řadě jinak skvělých střelců

chybí a který odstřelovače často odlišuje od obyčejného pěšáka. Odjakživa je předmětem řady sporů – někdo jej nazývá vrozeným loveckým instinktem, který v sobě mají jen někteří muži a ještě vzácněji ženy. Jiní jej definují jako přímočarost, odhodlání a sílu vůle překračující běžně akceptované normy. Jisté je, že Ljudmila nikdy nezakolísala v pevné víře v sovětskou politiku a ve spravedlivost sovětské věci, což jí tváří v tvář smrtelnému nebezpečí a obrovské přesile dodávalo mimořádné odhodlání. Podobně jako řada dalších příslušníků Rudé armády, i ona považovala smrt ve službách vlasti za smysluplnou oběť. I díky tomu byla zřejmě ochotna pokračovat v boji i po tolika zraněních a v situaci, kterou by jiní již dávno vzdali. Později ji také nepochybně poháněla touha pomstít smrt manžela.

V mnoha ohledech však Pavličenkova nebyla úplně ideálním objektem propagandistického úsilí. Byla sice pohledná, zároveň však vykazovala charakteristiky typické pro odstřelovače. Byla uzavřená, nemluvná až introvertní, vyhýbala se publicitě a jediné, co chtěla, bylo dělat svou práci, kterou stroze definovala jako „zabíjet fašisty“. Určitě bychom našli i případy společenských a mnohomluvných odstřelovačů, ale ti byli spíše výjimkou a z nějakého důvodu většinou nepřežili dlouho. Fakt, že se zájem o její osobu stále zvyšoval, Pavličenkova komentovala slovy: „Odstřelovač by na sebe nikdy neměl poutat pozornost. Jeho či jejím hlavním prostředkem k úspěchu je zůstat skrytý, jak to jen jde.“ Z jejího pohledu to platilo nejen na bojišti, ale i ve veřejném prostoru. Odstřelovači potřebovali trpělivost a mazanost kočky a podstata jejich práce byla do značné míry založena na chorobné cílevědomosti hraničící s obsesí. Lze například poukázat na nezměrné úsilí, které Pavličenkova investovala do snahy najít a zabít německého ostřelovače na zničeném mostě kdesi na Krymu. Dlouhé hodiny pozorování, snaha vcítit se do pozice protivníka, vrácení se zas a znovu na stejné místo, stejně jako připravenost

tak činit prakticky donekonečna bez jakékoliv záruky úspěchu. Rozhodně nešlo o něco, co by dobrovolně a s vytrvalým odhodláním podstupoval průměrný voják.

Může se zdát, že takový příběh se příliš nehodí k ženě, která podnikla cestu kolem světa, při níž se setkávala s hlavami států. To byl však jen další příklad její tendence využít situace, do níž se zásahem vyšší moci dostala. Také nelze zapomínat na to, že byla celkem čtyřikrát zraněna a každé z těchto zranění se podepsalo na její duševní a fyzické pohodě. Co bylo ještě horší, jen několik měsíců před stažením z frontové služby pohřbila v Sevastopolu muže, poručíka Alexeje Arkadieviče Kicenka, s nímž byla sezdána sotva několik týdnů. A zatímco dnes existuje nemalé množství odborné lékařské literatury na téma dlouhodobých účinků bojových podmínek na vojáky-muže, o jejich dopadech na ženy-vojačky téměř nic nevíme, neboť jich v boji vždy sloužilo minimum. Je tudíž prakticky nemožné zhodnotit, v jakém zdravotním stavu vlastně Pavličenkova byla, když opouštěla Rusko. Na jedné straně bylo jejím úkolem ukázat před Spojenci Rudou armádu v tom nejlepším světle, to vše v situaci, kdy neměla vůbec žádnou zkušenost s vystupováním na veřejnosti, v tisku a v rozhlase a nikdy předtím necestovala do zahraničí. Jak později prohlásila, i samotná návštěva Moskvy pro ni byla jako cesta do cizí země. Cesta po Evropě a Spojených státech pro ni tudíž musela být nezměrnou, svým způsobem vyčerpávající výzvou. Zároveň musela být velice opatrná, protože s ní cestovali členové strany, kteří pečlivě zaznamenávali každé její slovo. Ona sama přitom médiu pohrdala. Rozčilovala ji například pro ni neuvěřitelná míra nepochopení válečné reality, s níž se setkala ve Spojených státech, kde se jí novináři opakovaně ptali, jaký make-up používala na frontě, a vytrvale se věnovali lemům na její uniformě. Několikrát ztratila nervy, například když mužům ve shromážděném davu řekla, že se až příliš dlouho schovávají

za zády vojáků na frontě. Stejně tak neměla ráda, když ji žádali, aby předvedla své střelecké dovednosti – nedělala to ráda ani v Rusku a o to víc stresující to pro ni bylo v zahraničí. Často odmítala, což dalo vzniknout pověstem, že ve skutečnosti vůbec střílet neumí. Rozhodně přitom byla nadanou střelkyní, ne však cirkusačkou, a byla přesvědčena, že pouťová čísla nejsou její práce – obzvláště měla-li je provádět s naprosto neznámými zbraněmi a optikou.

Pravděpodobně by bylo vhodné zmínit se na tomto místě o puškách, které jsou v jejím textu téměř všudypřítomné – o opakovací pušce Mosin vzor 1891/30 (v západní literatuře nazývané Mosin-Nagant) se zaměřovacím dalekohledem PE (později s modifikovanou optikou PEM) a samonabíjecí pušce SVT-40. Mosin byla klasická vojenská puška zkonstruovaná v roce 1891. Měla hlaveň dlouhou 73 cm, nábojovou schránku na pět nábojů a hmotnost 4 kg. Komorovaná byla na náboj 7,62 x 54 mm R (s okrajem), což byl sám o sobě starý typ, neboť většina zemí již v době druhé světové války používala náboje s bezokrajovými nábojnicemi. Odstřelovačská verze pušky Mosin byla vybavena zaměřovacím dalekohledem PE se čtyřnásobným zvětšením, který byl v zásadě kopií německého modelu firmy Zeiss. Přesnost byla zaručena až na vzdálenost tisíc metrů, ovšem pouze v ideálních povětrnostních podmínkách a v ruce velmi schopného střelce. Mosin 1891/30 byla nejoblíbenější zbraní Ljudmily Pavličenkové, především pro svoji robustní konstrukci, snadnost údržby a oprav a kvalitní optiku. Výroba této varianty běžela ještě na počátku války, záhy však byla nahrazena novým modelem se zaměřovacím dalekohledem PU s třípůlnásobným zvětšením, který však byl menší a lehčí.

Vedle této tradiční zbraně byla samonabíjecí puška SVT-40 ukázkou zcela nové technologie, založené na předchozím modelu SVT-38 trpícím mnoha vadami. Zbraň používala stejnou munici, 7,62 x 54 mm R, a pracovala na principu odběru prachových

plynů, což umožňovalo mnohem vyšší kadenci palby, jež byla velice užitečná v boji na krátkou vzdálenost. Vybavena byla novým zaměřovacím dalekohledem PU, který však nedosahoval zvětšení starého modelu PE. Složitý systém odběru plynů měl za následek zkrácení účinného dostřelu ve srovnání s puškou Mosin – za realistické maximum se považovalo asi 600 metrů. Zbraň navíc trpěla sníženou spolehlivostí a rychle klesající přesností. Kus, který používala Pavličenková, byl samozřejmě výběrový, ale sama by si tento typ pušky zřejmě nikdy nezvolila, jakkoliv několikrát zmiňuje, že jí její palebná síla přišla při masových střetech vhod. Puška SVT nakonec své roli nové odstřelovačské pušky Rudé armády nedostala a v roce 1942 došlo k obnovení výroby odstřelovačské verze pušky Mosin.

Přestože její vzpomínky popisují řadu z jejich nejznámějších odstřelovačských úspěchů, je pravdou, že velká část zásahů, kterých dosáhla při obléhání Oděsy a Sevastopolu, se odehrávala na minimální vzdálenost. Částečně to bylo proto, že čím blíže k nepříteli odstřelovač je, tím více si je jist úspěšným zásahem. Zmiňuje se však také o nové děsivé taktice, kterou začala používat jako formu psychologické války – střelení Němců do břicha. Je z toho zřejmé, jak brutální válka na východní frontě byla. Když autorka píše, že poslední náboj v pistoli si nechávala pro sebe, nepřehání. Zajatí odstřelovači byli velmi často umučeni k smrti.

Její paměti také zajímavě zachycují, jak sovětská armáda začala postupem času oceňovat práci svých odstřelovačů. Z lepších pěšáků, kteří měli při útoku postupovat vpřed s ostatními, se postupně stávali jedni z nejuctívanějších frontových specialistů. Armáda si je časem považovala natolik, že dostávali jeden den volna týdně, což bylo pro ostatní vojáky zcela neslýchané, a jen to ukazuje, jaký význam jim byl připisován. Jedním z důvodů byla samozřejmě jejich účinnost. Není sice možné přesně spočítat, kolik Němců vlastně sovětské odstřelovači

během války zabili, ale z dostupných čísel si lze alespoň utvořit jistou představu. Například dva tisíce žen-odstřelovaček, které během války absolvovaly sovětské odstřelovačské školy, dosáhly celkem přes oficiálně uznaných 12 000 zásahů. Deset nejlepších mužů-odstřelovačů si na své konto oficiálně připsalo přes 4 300 zabitých nepřátel. Pokud tato čísla promítneme na celkové stavy odstřelovačů v Rudé armádě, dostaneme se ke stům tisíců zabitých německých vojáků. Srovnáme-li tato čísla s údaji ze západní fronty v letech 1944 a 1945, kde nejúspěšnější britský odstřelovač dosáhl 119 zásahů, zdají se jen stěží uvěřitelná. Nepřekvapí nás proto ani skutečnost, že sovětská a ruská propaganda se na tyto nové hrdiny – a především hrdinky – záhy pečlivě zaměřila. Sovětský svaz byl ostatně jedinou zemí, která během druhé světové války nasadila ženy do bojové služby v přední linii, a především v letech 1941–1943 bylo zapotřebí všech prostředků, jež by odpoutaly pozornost veřejnosti od zdánlivě nezastavitelné laviny úspěchů vojsk Osy.

Pavličenkova se stala jednou z nejvíce vyznamenávaných žen v Rudé armádě. Dvakrát obdržela Leninův řád, dvakrát získala titul Hrdina Sovětského svazu. Po válce zůstala v armádě a stala se historičkou ve Výzkumném institutu sovětského válečného námořnictva. Službu opustila v roce 1953 v hodnosti majora, její postavení tím však nikterak neutrpělo, neboť zájem o odstřelovače neklesl ani po válce. Její kniha jasně ukazuje, že většina kritiky proti ní namířené je zcela bezpředmětná. Podobně jako v případě mnoha jiných veteránů zaplatila i ona za přežití nemalou cenu v podobě fyzických i psychických šrámů. Až do konce života sváděla těžký boj s alkoholem a trpěla důsledky zranění hlavy, jež jí mimo jiné způsobilo téměř naprostou hluchotu. Nikdy se znovu nevdala a zemřela v říjnu roku 1974 ve věku osmapadesáti let. Pohřbena byla se všemi vojenskými poctami na hřbitově Novoděviči v Moskvě, patnáct set kilometrů daleko od milovaného Alexeje.

REDAKČNÍ POZNÁMKA K RUSKÉMU VYDÁNÍ

Ljudmila Michajlovna Pavličenková, Hrdinka Sovětského svazu, je nejúspěšnější ženou-odstřelovačkou všech dob s osobním skóre 309 zabitých nepřátelských důstojníků a vojáků. V Rusku i mimo ně je jednou z nejznámějších účastnic druhé světové války bez generálské hodnosti. Mezi lety 1942 a 1945 bylo podél sovětsko-německé fronty distribuováno na sto tisíc letáků s jejím portrétem (byla ostatně velmi pohledná) a výzvou „Bijte nepřítele a přesně mířte!“ Po její smrti v roce 1974 po ní byla pojmenována loď patřící sovětskému ministerstvu rybolovu a také 3. základní škola ve městě Bílá Cerekev (Bila Cerkva, dnešní Ukrajina) nedaleko Kyjeva, kde absolvovala první až sedmou třídu. Její jméno nese také jedna z ulic v centru Sevastopolu.

Úplná a zcela autentická autobiografie se čte jako napínavý román. Není v ní nouze o tragédie, neboť poté, co 26. června 1941 narukovala k 54. střeleckému pluku, absolvovala Ljudmila Pavličenková namáhavý ústup od západních hranic země až k Oděse. Jsou zde však i hrdinské okamžiky, jako když při obraně tohoto města během dvou měsíců zlikvidovala 187 nacistů. Další slávu přineslo nejlepší odstřelovačce 25. Čapajevské střelecké divize obléhání Sevastopolu, kde její skóre narostlo na 309 zabitých nepřátel. A najdeme tu i lyrické pasáže, neboť právě během války potkala Ljudmila svoji životní lásku. Statečného mladšího poručíka jménem Alexej Arkadievič Kicenko si nakonec vzala za muže.

V srpnu roku 1942 se delegace Komunistického svazu mládeže ve složení Nikolaj Krasavčenko, Vladimír Pčelincev a Ljudmila Pavličenková na Stalinův přímý rozkaz vydala do USA,

aby se zde zúčastnila mezinárodního studentského kongresu. Šlo o součást kampaně, jež měla západní velmoci přesvědčit k brzkému otevření druhé fronty v západní Evropě.

V přímém s rozporu s panujícím zákazem si Pavličenková během války vedla deník, do něhož si čas od času dělala drobné poznámky. Pro odstřelovačku bylo pochopitelně velmi obtížné chopit se každý den pera, obzvláště v tak tvrdých bojích, jaké se vedly u Sevastopolu. Poté, co v roce 1953 odešla coby major pobřežní strážce do výslužby, si Ljudmila na svoje poznámky vzpomněla. Mezitím se stala profesí historičkou, pročež rychle nabyla dojmu, že před publikací poznámek je třeba dalšího výzkumu v knihovnách a archivech. První krok učinila v roce 1958, kdy ji státní nakladatelství pověřilo sepsáním dvaasedmdesátistránkové studie s názvem *Heroická minulost: obrana Sevastopolu*. Později napsala i několik článků pro nejrůznější sborníky a časopisy. Nejednalo se však o vzpomínky na její službu, spíše šlo o obecně zaměřené popisy událostí na frontě a v zázemí Sevastopolského vojenského okruhu mezi říjnem 1941 a červencem 1942.

I díky těmto publikacím byla Pavličenková v roce 1964 přijata za členku Svazu sovětských spisovatelů, kde se záhy stala tajemnicí vojenské sekce moskevské organizace. Blízký kontakt s kolegy z oboru a aktivní účast na důležitém úkolu vzdělávání nové generace v duchu vlastenecké vojenské služby ji přivedly k závěru, že kniha z pera starší seržantky, která velela četě odstřelovačů – kniha, která by obsahovala autentické zážitky ze služby u pěchoty – by mohla být pro moderního čtenáře zajímavá.

Na konci šedesátých let se na knižním trhu začaly objevovat i jiné texty než jen vzpomínky hlavních vojenských velitelů na úspěšné operace Rudé armády z let 1944 a 1945. Přibývalo autentických vzpomínek řady důstojníků i politických pracovníků na náročné, často tragické začátky Velké vlastenecké války.

Jednou z těchto knih byly i paměti Ilji Azarova *Obležená Oděsa* (Moskva, 1966); sborník *U černomořských pevností* (Moskva, 1967), do kterého přispěli i bývalý velitel 25. Čapajevské střelecké divize Trofim Kolomijec, Ljudmila Pavličenkova a bývalý předseda komsomolců při 54. pluku Jakov Vaskovskij; a také paměti jednoho z prostých vojáků z řad obránců Oděsy Nikolaje Aleščenka (*Bránili Oděsu*, Moskva, 1970). Právě ty Ljudmilu inspirovaly dát se do práce na vzpomínkách vlastních.

Rozhodla se soustředit na roli odstřelovače v boji a popsat vše, co se s touto vojenskou specializací pojilo – výcvikové metody, bojovou taktiku a – především – výzbroj, jež byla jejím oblíbeným tématem, v němž navíc excelovala. Ve čtyřicátých a padesátých letech nebylo dovoleno takové informace zveřejňovat, avšak jakýkoliv příběh o odstřelovačích a jejich zápase s nepřítelem by bez nich nebyl úplný.

Vzdělání vedlo Pavličenkovou k pečlivému sběru materiálů i k dlouhému hledání nejlepší možné literární formy. Ukázalo se také, že dvacet let, jež mezitím od konce Velké vlastenecké války uběhla, příliš neprospělo rychlé realizaci jejího plánu. Řadu věcí si jen obtížně vybavovala, řada záznamů se mezitím ztratila. Řadu svých nejvzácnějších dokumentů a fotografií, stejně jako osobních věcí, navíc darovala muzeím – Ústřednímu muzeu sovětských ozbrojených sil v Moskvě a Státnímu muzeu hrdinné obrany a osvobození Sevastopolu.

Bohužel, vážná nemoc nakonec válečné hrdince znemožnila práci na rukopisu dokončit, a vydání svých vzpomínek na život odstřelovače se tudíž nedožila. Část jejího rukopisu se nakonec zachovala jen díky úsilí Ljuby Davidovny Krašenниковé-Pavličenkové, vdovy po Ljudmilinu synovi Rostislavu Alexejeviči Pavličenkovi.

A. I. Begunovová
redaktorka

TOVÁRNÍ ZDI

Léto roku 1932 přineslo do života naší rodiny významnou změnu. Z odlehlého městečka Boguslav v jižní části Kyjevské oblasti jsme se přestěhovali do hlavního města Ukrajiny, kde jsme se zabydleli v úřednickém bytě přiděleném mému otci Michailu Ivanoviči Bělovovi. Pracoval pro Lidový komisariát vnitřních záležitostí (NKVD) a za svoji oddanou službu byl toho roku povýšen na místo přímo v ukrajinském ústředí.

Otec byl tvrdý, přísný a službě plně oddaný muž. V mládí pracoval jako zámečník v továrně, za první světové války bojoval na frontě, vstoupil do komunistické strany (tenkrát se jmenovala Ruská sociálně demokratická dělnická strana – frakce bolševiků), v Petrohradě se zúčastnil revolučních událostí, sloužil jako plukovní komisař u 24. samaro-simbirské „Železné“ divize a v centrálním Povolží a na jižním Urale bojoval proti bělogvardějským jednotkám admirála Kolčaka. Rudou armádu opustil v roce 1923 ve věku osmadvaceti let, láska k vojenským uniformám mu však zůstala a my jej měli ve zvyku vždy vídat oblečeného v gabardénovou služební blůzu v barvě khaki s límečkem a s Řádem rudého praporu připnutým na hrudi. K tomu tmavě modré kalhoty zúžené u kolen, jako bývaly jezdecké rajtky, a důstojnické holínky z naleštěné černé kůže.

Táta měl přirozeně poslední slovo ve všech rodinných sporech, pokud už k nim došlo. Moje milovaná matka, Jelena Trofimovna Bělovová, absolventka dívčího gymnázia ve Vladimíru, dobře věděla, jak na jeho přísnou povahu. Byla to elegantní

dáma štíhlé postavy, lesklých tmavě hnědých vlasů a zářivých hnědých očí. Zнала několik cizích jazyků, které učila ve škole. Její žáci ji milovali. Každou hodinu se snažila proměnit ve hru, aby zajistila, že si všichni dokonale osvojí všechna ta evropská slova tak cizí ruskému uchu. Děti, které vzdělávala, dokázaly v cizích jazycích nejen skvěle číst, ale i mluvit.

Stejně oddaná byla i nám – mé starší sestře Valentině a mně. Díky ní jsme velmi záhy poznaly klasickou ruskou literaturu, neboť díla Puškina, Lermontova, Gogola, Lva Tolstého, Čechova, Maxima Gorkého a Kuprina zaplňovala naši knihovnu. Citlivá a snivá povaha mé sestry byla pro literaturu obzvláště úrodnou půdou. Mne zajímaly spíše dějiny, přesněji řečeno vojenská historie naší slavné země.

Než jsme se přestěhovali do Boguslavi, žili jsme několik let ve městě Bílá Cerekev, také v Kyjevské oblasti. Tam jsem navštěvovala 3. základní školu a strávila bezstarostná léta dětství a dospívání. V Nádražní ulici nás byla celá parta dětí. Hráli jsme si na „kozáky a bandity“, v létě jsme se na pramících plavili na řece Ros, běhali ve starém překrásném Alexandrijském parku a na podzim podnikali nájezdy do okolních sadů. Byla jsem v té partě kluků takovým malým vůdcem, protože jsem uměla nejlépe střílet z praku, byla jsem nejrychlejší, dobře jsem plavala a nikdy jsem se nebála se poprat. Každý, kdo něco provedl, se musel záhy vyrovnat s mou pěstí na tváři.

Když mi táhlo na patnáct, všechny tyto radosti skončily. Ta změna přišla náhle, v jediném dni. Když si na to vzpomenu, zdá se mi to jako konec světa, dobrovolná slepota, která mě připravila o rozum. Byla to moje první školní láska. Vzpomínka na ni je stále se mnou ve formě jeho příjmení – Pavličenko.²

2 O vztahu s otcem svého syna se Pavličenkova prakticky nezmiňuje, je však zřejmé, že nejenže trval velice krátce, ale byl i dostatečně